

ХРОНІКА

29–30 червня 2021 року в онлайнному режимі на платформі Google meet відбулася Міжнародна наукова конференція «Національна пам'ять у філології: наукова спадщина академіка Віталія Русанівського», присвячена 90-річчю з дня народження видатного українського науковця, мовознавця-україніста й відомого славіста, професора, академіка НАН України, багатолітнього директора Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України, автора численних і багатогранних праць з проблем українського й слов'янського мовознавства, міжслов'янських мовних взаємин, історії української літературної мови, методології лінгвістичних учень, соціолінгвістики, лінгвокультурології та стилістики, укладача й відповідального редактора різних типів словників.

Захід організував Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України. Участь у роботі конференції взяли близько п'ятдесяти науковців з України, Польщі та Німеччини.

Конференцію відкрив директор Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні Б. Ажнюк. Звертаючись до учасників конференції, він наголосив на науковій та культурній цінності багатогранної філологічної спадщини В. Русанівського, схарактеризував і підкреслив значення праць видатного науковця для сучасного мовознавства, зосередив увагу на тому внескові, який академік зробив у розвиток славістики та новітніх перспективних напрямів сучасної лінгвістики.

На пленарних засіданнях першого й другого днів роботи конференції прозвучало дев'ять доповідей. О. Онищенко відкрив ранкове пленарне засідання виступом «В. М. Русанівський і розвиток академічної славістики в Україні», у якому ґрунтовно окреслив роль і значення постаті вченого для славістики, відзначив його теоретичні й прикладні дослідження в цій галузі, а також зупинився на діяльності В. Русанівського як голови Українського комітету славістів та члена Міжнародного комітету славістів; С. Єрмоленко в доповіді «Константи наукового мовомислення Віталія Русанівського» схарактеризувала широту й перспективність наукових поглядів академіка, особливу увагу звернула на підхід науковця до мови як знакової системи та розкриття наукових принципів екології мови в контексті культури слова й лінгвостилістики, відзначила принциповість наукової позиції вченого. В. Широков у доповіді «Віталій Макарович Русанівський — мовознавець-мислитель і організатор науки» звернув увагу на діяльність вченого як організатора й куратора різних сфер українського мовознавства, зокрема зупинився на ролі В. Русанівського в організації нових тенденцій лексикографічного напрямку в мовознавстві, створенні Українського мовно-інформаційного фонду НАН України. В. Кононенко, розкриваючи взаємовпливи різних напрямів сучасної лінгвістики в доповіді «Стилїстика, лінгвокультурологія, прагматика: шляхи взаємодії», зосередив увагу на поняттях лінгвістики тексту, лінгвістичної тропеїстики, ідіостилі та наголосив на розвитку лінгвософії як особливого напрямку мовознавства. Б. Ажнюк у доповіді «Мовна ідеологія як соціолінгвістичний концепт» переконливо обґрунтував соціолінгвістичний зміст поняття «мовна ідеологія» в контексті української та європейської мовної ситуації, окреслив варіативність мовних ідеологій, їхню роль в осмисленні мовної структури й мовної практики, а також приділив значну увагу потрактуванню ідеології мовного розмаїття. У дослідженні О. Белея (Вроцлав, Польща) «Нові вектори функціонування українського онімного простору останнього десятиліття XXI ст.» йшлося про вплив позамовних факторів останнього десятиліття на пропріальний матеріал української мови. Доповідач наголосив, що українська онімія демонструє модифікацію головних тенденцій формування самостійної структури новітнього ономастикону: вестернізації та коренізації. Г. Мацюк у доповіді «Соціологічний напрям у мовознавстві та "Історія української літературної мови" академіка Віталія Русанівського» окреслила важливість історичної тягlosti соціолінгвістичного підходу в українському мовознавстві, у цьому контексті висвітлено також концепцію

історії української літературної мови В. Русанівського. О. Тараненко виголосив доповідь «Між “бути”-мовою і “мати”-мовою: дискусії навколо двох посесивних конструкцій української мови», у якій проаналізував основні тенденції потрактування посесивних конструкцій української мови. Л. Даниленко завершила підсумкове пленарне засідання науковим виступом «Пам’ять у лінгвістичних та соціокультурних інтерпретаціях», у якому розкрила широку парадигму концепту *пам’ять*, зокрема інтерпретацію пам’яті як відображення наукових світоглядів видатних науковців-філологів.

На конференції працювало чотири секції. У межах першої секції «Віталій Русанівський та українське мовознавство» більшість виступів безпосередньо чи опосередковано стосувалася наукового доробку В. Русанівського та ще раз засвідчила багатогранність наукової постаті академіка в українській науці. Учасники конференції мали змогу ознайомитися з такими доповідями: І. Гнатюк — «Науково-популярний дискурс доби українізації: 20-ті роки ХХ ст.», у якій у контексті концепції історії української мови В. Русанівського звернено увагу на основні галузі популяризації знань у згаданий період, розглянуто особливості побудови популярного викладу тощо; С. Єрмоленка — «“Украинская грамматика” за ред. акад. Віталія Русанівського як мовознавчий і культурний проєкт (мовні ілюстрації у структурі лінгвістичного тексту)». У цій доповіді функційну специфіку науково-лінгвістичного дискурсу, реалізованого в згаданій праці, висвітлено з погляду використаного в ній мовно-ілюстративного матеріалу; О. Лазаренко (Берлін, Німеччина) — «Віталій Макарович Русанівський — дослідник українсько-польських мовних взаємозв’язків». Виступ присвячений історичним аспектам розвитку української мови та її граматичної структури в XVI–XVII ст., над якими багато працював В. Русанівський, активно залучаючи до аналізу матеріал польської мови, що дозволяє розкривати тему українсько-польських мовних взаємин з давніх часів і до сьогодення; О. Нікі — «Концепція історії літературної мови В. М. Русанівського», де проаналізовано періодизацію, термінологію, принципи побудови історії літературної мови в праці В. Русанівського «Історія української літературної мови» (2000, 2-ге вид. — 2001) на основі сучасного рівня знань; О. Скопненка — «Мовні коди в архітектоніці ідіостилю Наталки Бабіної: охоронна функція та сюжетотвірний елемент». У доповіді проаналізовано мовні особливості роману письменниці Н. Бабіної «Бодай Будка» (2019), що став першим після закінчення Другої світової війни великим прозовим українськомовним твором, надрукованим у Білорусі. Як представниця автохтонного населення Берестейщини, авторка у своєму тексті використовує діалектизми, характерні для говірок Берестейсько-Пинського Полісся, а також неосемантизми, що постали внаслідок російського та білоруського інтерференційного мовного впливу. Мова стала сюжетотвірним елементом, а її охоронна функція була головною причиною створення роману; Л. Ткач — «Слово в культурній пам’яті української мови та аксіологічні аспекти його семантики». У своєму виступі дослідниця зосередила увагу на ролі мовних засобів у ціннісному просторі народу; О. Черемської — «В. М. Русанівський про роль харківських мовознавців у розширенні функціональних меж української літературної мови». У доповіді здійснено спробу простежити «харківський слід» у працях з історії української літературної мови В. Русанівського, зокрема показано тенденцію до «нормалізації мови української літератури» у творчості поетів-романтиків початку ХІХ ст., у їхніх рукописних і друкованих граматиках та словниках; І. Ярошевич — «Взаємозв’язок граматичних категорій дієслова в науковому доробку В. Русанівського», у якій підкреслено значення теоретичних обґрунтувань науковця для української граматики.

Тематика доповідей другої секції «Теорія й практика мовного планування: соціолінгвістика, словникарство, правопис» була присвячена обговоренню актуальних питань статусного й корпусного мовного планування, теоретичних і прикладних аспектів соціолінгвістики, теорії комунікації. Роботу секції розпочала Л. Андрієнко доповіддю «Біологічна метафора в соціолінгвістичному дискурсі: терміни та експлікації», у якій були розглянуті складні аспекти соціолінгвістичної термінології, семантико-метафорична основа та соціолінгвістичний зміст термінів «жива мова», «мертва мова», «відродження мови», «вітальність мови» тощо. Доповідь Н. Балан-

діної «Ейджиські дискурсивні практики в новинах електронних медіа» присвячена виявленню дискримінаційних геронтофобських практик у новинах електронних ЗМІ й унаочнення багатовекторного дискурсивного поля ейджизму. О. Баранівська (Краків, Польща) озвучила доповідь «Українсько-польські міжмовні омоніми як перекладацька проблема». Дослідниця звернула увагу на синонімічні терміни *хибні друзі перекладача, лексичні паралелі*, пол. *mylące podobieństwa międzyjęzykowe* та ін. Семантичні та стилістичні українсько-польські міжмовні омоніми були проілюстровані прикладами з перекладів студентів-україністів Ягеллонського університету. І. Брага ознайомила з доповіддю «Писемне мовлення молодших школярів-білінгвів: етап аутокорекції», у якій подала один з аспектів вивчення особливостей писемного мовлення дітей, соціалізованих в українсько-російському білінгвальному середовищі, здебільшого в сім'ях носіїв суржика, що мешкають у Сумах. І. Голотова в доповіді «Законодавче врегулювання особових імен: європейський досвід та українська традиція» проаналізувала українське та європейське законодавства щодо документування особових імен. О. Михальчук у доповіді «Мовна ідентичність територій: соціолінгвістична парадигма» окреслила основні аспекти поняття «мовна ідентичність» у контексті принципу «територіальності», розкрила змістове наповнення в соціолінгвістичній парадигмі понять «мовна ідентичність територій», «державна мова», «позадержавна мова», «бездержавна мова» тощо. У доповіді М. Музики «Мовна стійкість як вияв ставлення до мови (на матеріалі опитування)» показано, що мовна стійкість, вибір певного мовного коду зумовлені ставленням до мови та знаходять свій вияв у мовній поведінці. Г. Яворська в доповіді «Нові аспекти соціолінгвістики: проблема опірності маніпулятивним впливам» розглянула поняття когнітивної опірності в контексті російських дезінформаційних впливів.

На третій секції «Мовознавча славістика: історія й сучасність» ішлося про традиції й перспективи славістики, осмислено нові підходи в граматиці, семантиці та етимології, окреслено актуальні напрями лінгвістичних учень. Л. Ажнюк у виступі «Концепти “політкоректність” і “критика” в лінгвістичній експертизі» розкрила особливості функціонування й семантичного наповнення цих концептів в лінгвоекспертології; у доповіді «Морфологічні категорії дієслова в традиційних і нових семантико-синтаксичних вимірах» К. Городенська запропонувала нові підходи до морфологічних характеристик категорії дієслова, що спираються на новітні знання в лінгвістиці; К. Дюкар ознайомила з дослідженням «Оказіональні дериватами як актуалізатори когнітивно-афективних тригерів сленгового антропонімікону в сучасному політичному медіадискурсі», у якому проаналізувала сучасні способи творення okazіональних антропонімів у політичному медіадискурсі як лінгвістичних тригерів сленгового рівня, спрямованих на моделювання певного типу сприйняття дійсності; доповідь О. Литвинюк «Внутрішня форма найдавніших слів ядра української мови» стосувалася інтерпретації внутрішньої форми слів у контексті світосприйняття; О. Малаш у виступі «Право на ім'я: проблемні питання української неофіційної антропонімії в ХХІ ст.» на матеріалі проведеного в соцмережах опитування проаналізувала ставлення носіїв до варіантності власного особового імені та простежила рефлексії щодо побутування особових імен в українському соціумі; Т. Полякова в доповіді «Семантика українізмів у російському тексті» висвітлила тенденції розвитку семантичного наповнення українських лексем в іншомовному тексті; доповідь В. Пономаренка «Українське *пан*: відоме походження і проблемна етимологія» стосувалася аналізу низки етимологічних концепцій походження слова *пан* — О. Гуера, Ї. Голуба, Ф. Копечного (ґрунтуються на індоєвропейському мовному матеріалі), «східної» (А. Брюкнер, С. Младенов, П. Скок), міркувань О. Трубочова, К. Тищенко, а також сучасних дефініцій лексеми в російських етимологічних словниках; Л. Симоненко запропонувала доповідь «Поступ українського термінознавства за роки незалежності України: стан та перспективи розвитку»; В. Титаренко у виступі «Фонетико-орфографічні особливості привілеїв Київському міському магістрату» схарактеризувала фонетичні риси привілеїв Київського міського магістрату, а також звернула увагу на орфографічні особливості проаналізованих пам'яток.

Четверта секція «Теоретичні та прикладні аспекти лінгвостилістики та лінгвокультурології» стала платформою для обговорення теоретичних і прикладних аспектів лінгвостилістики та лінгвокультурології. О. Дільна виголосила доповідь «Морфологічна варіантність у романі Ліни Костенко “Берестечко”». Доповідачка звернула увагу на одну з ключових особливостей сучасної української літературної мови — надлишкову парадигму слів різних частин мови. Г. Зимовець виступила з доповіддю «Інтенсифікація міжмовної взаємодії як віддзеркалення глобалізаційних процесів». Лінгвістка дійшла висновку, що посилення міжмовної взаємодії, перебіг якої останнім часом зазнає трансформацій, є одним із наслідків глобалізації. Інтенсифікація запозичень термінології та номінацій нових реалій, передусім з англійської мови, зумовлена комунікативними потребами, як і активізація явища перемикання коду, дедалі частіше використовуваного в ролі стилістичного прийому в публіцистичному дискурсі. У доповіді Т. Космеди «Вербалізація емоцій у листах Лесі Українки: моделювання аксіологічних смислів» виокремлено типові моделі вербалізації емоцій та моделювання оцінних смислів, репрезентовано семантичні та прагматичні значення, моделі оцінювання, зокрема схарактеризовано вияв концепту *страх* з описом його функційного навантаження. Н. Мех у дослідженні «Словник “Одвічні слова української культури” як авторська лінгвокультурологічна рецепція “буття” базових концептів» зазначила, що для виявлення національно-культурної специфіки комунікації особливе значення мають культурологічно вартісні одиниці, наскрізні концепти, константи, «одвічні слова», що найтісніше пов’язані з культурою народу та відбивають специфіку його колективної свідомості. М. Омелянчук запропонувала доповідь «Новітні англізми з відеоігровим генезисом в українськомовному віртуальному просторі», у якій йшлося про новітні запозичення з погляду їхнього функціонування в мові-донорі та мові-реципієнті. Дослідниця розглянула шляхи запозичення й запропонувала класифікацію новітніх англізмів світу геймерів. Т. Радзієвська оприлюднила результати дослідження «Топонімна лексика та сучасне художнє текстотворення (на матеріалі прози Юрія Андруховича)». У доповіді проаналізовано різні аспекти функціонування топонімної лексики в романі Ю. Андруховича «Лексикон інтимних міст». Топонімійна номінація була розглянута як єдність мовного знака та позначуваного об’єкта (референта), у творі вони набувають статусу чинників художнього текстотворення, стають джерелом, з одного боку, мовної гри, а з другого, — імпульсом для активізації асоціативних механізмів мовленнєвої діяльності. О. Тепла в доповіді «Медіаконвергенція як причина низької мовленнєвої культури інтернет-видань» обстоювала думку, що визначення рівня мовленнєвої культури медіа є одним з критеріїв комплексного оцінювання їхньої діяльності. Дослідниця проаналізувала низку обставин, що пов’язані з процесом медіаконвергенції та призвели до процесу загального падіння медійної мовленнєвої культури. А. Федорінчик у виступі «Аналітична методика викладання іноземних мов» проаналізував методики викладання іноземних мов і запропонував авторський аналітичний підхід до вивчення мов. У доповіді Т. Цимбалюк-Скопненко та О. Скопненка «Ідіостиль у перехресті редакцій (особливості фраземіки роману “Пригоди бравого вояка Швейка” Я. Гашека в перекладі С.-Ю. Масляка)» розглянуто проблему існування в культурі авторського тексту художнього перекладу та його варіантів зі значним редакторським утручанням, показано, що посмертні видання аналізованого тексту містять істотне відхилення від первісного авторського варіанта, особливо це помітно у використанні фразеологічних одиниць.

Доповіді, оприлюднені на конференції, — важливі й перспективні дослідження, мають теоретичну й прикладну цінність і для мовознавства, і для суміжних дисциплін. Вони викликали жваве обговорення, під час якого учасники обмінялися своїми думками та міркуваннями щодо нагальних проблем сучасної лінгвістики. На завершення підведено підсумки конференції та окреслено перспективи подальших досліджень і співпраці в науковій галузі.

За матеріалами конференції буде виданий збірник наукових праць.

О. МИХАЛЬЧУК, О. СКОПНЕНКО

Шоста міжнародна конференція CoLInS-2022, що проходила 12–13 травня 2022 р., стала ювілейною. Вона зібрала понад 300 учасників з 12 країн світу. За традицією, місцем проведення мав бути Львів, але, враховуючи умови воєнного стану та бойові дії в Україні, програмний комітет вирішив перенести конференцію у м. Глівіце (Польща) на базі Сілезького технологічного університету в режимі онлайн. Ідея створення конференції належить завідувачу кафедри інтелектуальних комп'ютерних систем Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», професору Наталії Валеріївни Шароновій та її колективу. Історія конференції нерозривно пов'язана з історією кафедри, коли на ній почали навчатися перші студенти за спеціальністю «Прикладна лінгвістика», відкритою в цьому університеті 2007 р. У програмі підготовки майбутніх фахівців особливу увагу приділяли науковій компоненті, тобто дослідній діяльності студентів у межах їхньої спеціальності під час написання курсових і дипломних робіт, а також умінню презентувати результати своїх досліджень науковій аудиторії. При цьому важливим було стимулювати інтерес студентів до науки та заохочувати їхню участь у науковій діяльності кафедри. Саме тому виникла ідея створити свого роду майданчик, що надавав би сприятливі умови для того, щоб студенти могли ділитися власними напрацюваннями, активно долучалися до проблемних дискусій.

Спочатку було проведено міжвузівську студентську наукову конференцію (2010–2011 рр.), співорганізаторами якої були Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Харківський аерокосмічний університет імені М. Є. Жуковського та Національна українська академія, де готували студентів за аналогічною спеціальністю. Після цього з 2012 до 2016 рр. кафедра проводила Всеукраїнську науково-практичну конференцію з інтелектуальних систем та прикладної лінгвістики (ІСПЛ). Перша конференція ІСПЛ відбулася 15–16 березня 2012 р. Організатори передусім прагнули стимулювати інтерес студентів і молодих учених до проблемної галузі, щоб усі зацікавлені мали можливість обговорити сучасні проблеми й нові досягнення у комп'ютерній, прикладній та математичній лінгвістиці, обмінятися науковим досвідом. Конференція також мала на меті встановлення контактів між кафедрою та зарубіжними науковими партнерами. Активну участь в ІСПЛ брали не лише співробітники, аспіранти й докторанти кафедри (Н. В. Шаронова, Н. Ф. Хайрова, Н. В. Бабкова, Н. В. Борисова, О. В. Канищева, З. А. Кочуєва, Є. В. Купріянов, С. В. Петрасова та ін.), а й запрошені науковці (В. В. Дубичинський, В. В. Литвин, Ж. У. Шоша, Т. Амон та ін.).

Подальший розвиток конференції відзначався її виходом на більш високий рівень — міжнародний. Це вимагало підвищення вимог до членів програмного й організаційного комітету, а також вирішення питання щодо організації рецензування та відбору публікацій. Так, у 2017 р. конференція стала міжнародною, отримала офіційний сайт (<https://colins.in.ua/>) і змінила назву на «Computer Linguistics and Intelligent Systems», скорочено CoLInS. Перша CoLInS-2017 відбулася у квітні 2017 р. у Національному технічному університеті «Харківський політехнічний інститут». З 2018 р. співорганізатором CoLInS стає кафедра інформаційних систем і мереж Національного університету «Львівська Політехніка». Відтепер у парні роки місцем проведення є м. Львів, а у непарні — м. Харків. Водночас розширювалися й далі міжнародні зв'язки з вищими навчальними установами та науковими організаціями, що значно підвищувало авторитет і популярність конференції в Україні й за кордоном. Це дало змогу залучити до співорганізаторів зарубіжні наукові установи, зокрема Politechnika Śląska та LIMSI-CNRS & Université Paris-13. Не меншої ваги організатори конференції надавали активній співпраці з українськими науковими закладами. Так, у 2021 р. до складу програмного комітету увійшов Український мовно-інформаційний фонд НАН України — провідна установа в галузі комп'ютерної лінгвістики та комп'ютерної лексикографії. Це також сприяло розширенню міжнародного програмного комітету.

Кількість учасників та прийнятих доповідей постійно зростала, розширювалася й тематика конференції, що вимагало утворення окремих секцій.

Для студентів організували окрему секцію, яка працювала паралельно з основною конференцією. Завдяки плідній роботі організаційного та програмного комітету розширювалася й міжнародна аудиторія. Географія учасників нині охоплює такі країни, як Австрія, Азербайджан, Великобританія, Індія, Казахстан, Канада, Малайзія, Нігерія, Німеччина, Норвегія, Польща, Сполучені штати Америки, Туреччина, Фінляндія та ін. Для зручності усім учасникам та доповідачам надали можливість бути присутніми очно або дистанційно через *Skype*. Але у зв'язку з карантинними обмеженнями, що були спричинені Covid-19 у 2020-2021 рр., конференція перейшла у дистанційний формат з використанням платформи *Zoom*. Для того, щоб учасники могли попередньо ознайомитися з відібраними працями, усі доповідачі зробили відеопрезентації, які доступні на Фейсбук-сторінці¹ та YouTube-каналі конференції². В такий спосіб удалося оптимізувати роботу пленарних і секційних засідань, щоб більше часу залишалось на обговорення доповідей. Пленарні та секційні засідання також записано та розміщено на YouTube-каналі.

Окремої уваги заслуговує організація роботи конференції у режимі онлайн через Фейсбук. Обрана соціальна мережа є дуже важливою не лише для своєчасного оповіщення та запрошення учасників, а й також для залучення якомога більшого кола зацікавлених осіб. З огляду на це, тут варто зазначити, що обмежені технічні можливості *Zoom* не дозволяють приймати велику кількість учасників, зокрема на пленарних засіданнях. Крім самих учасників, активними слухачами є студенти та співробітники інших кафедр НТУ «ХПІ», наукових і навчальних установ. Так, у 2021 р. кількість учасників на CoLInS-2021 перевищила 480 осіб. Щоб не перенавантажувати *Zoom*, трансляція всіх пленарних засідань велася на Фейсбук-сторінці.

Оргкомітет CoLInS-2022 отримав 167 робіт, з яких відібрав 124 для репрезентації та публікації у збірнику, розподіливши їх за такими проблемними напрямками: 1) системи опрацювання природномовних текстів, корпусні технології, 2) онтології та комп'ютерна лексикографія, 3) комп'ютерний аналіз дискурсу і соціальних мереж, 4) прикладні інтелектуальні системи та 5) технології машинного навчання. Робоча програма конференції включала 24 пленарні доповіді, 5 секцій та 1 окрема студентська і стендова секція. Пленарні та секційні засідання першого дня були присвячені комп'ютерній лінгвістиці, а другого — інтелектуальним системам.

Конференція відкрилася привітальною промовою львівських представників програмного комітету Є. В. Бурова та В. В. Литвина. Після неї харківські представники Н. В. Шаронова і Є. В. Купріянов виголосили спільну доповідь про найважливіші події в історії CoLInS. Першою значною подією, наголосили доповідачі, є проведення у 2012 р. першої всеукраїнської наукової конференції ІСПЛ, що започаткувала осередок для широкого кола науковців, починаючи студентами, аспірантами й докторантами та закінчуючи видатними вченими в галузі прикладної та комп'ютерної лінгвістики. Другою і не менш важливою подією, за їхніми словами, є перша міжнародна конференція CoLInS-2017, для якої був сформований міжнародний програмний комітет. Третьою, 2018 р., яка стала показником визнання високого наукового рівня конференції — публікація першого збірника CoLInS у німецькому видавництві CEUR-WS³ і його індексація у міжнародних наукометричних базах Scopus⁴ та DBLP⁵. В останній базі індексуються наукові статті в галузі комп'ютерних наук. Четвертою, 2021 р. — індексація попередніх збірників (2018–2021 pp.) у Web of Science⁶.

¹ <https://www.facebook.com/Computational-Linguistics-and-Intelligent-Systems-Conference-1403297853078941/>.

² https://www.youtube.com/channel/UCr74OG8oKIJE_ETVxRC9IPQ/featured.

³ <http://ceur-ws.org/>.

⁴ <https://www.scopus.com/sourceid/21100218356>.

⁵ <https://dblp.uni-trier.de/db/conf/colins/colins2018.html>.

⁶ <https://www.webofscience.com/wos/woscc/summary/1c086e38-9474-4c8c-b922-2ee7473b121a-171d527f/relevance/1>.

Програма пленарної секції містила виступи доповідачів з Польщі Марека Кужняка та Міхала Гаркажа, а також українських науковців, зокрема Н. В. Шаронової, Н. Ф. Хайрової, О. П. Левченко, В. Ф. Старка, М. О. Шведової. У пропонуваніх доповідях порушено широке коло проблем, що стосуються: 1) моделювання інформаційно-когнітивних процесів, що відбуваються в мозку людини під час прийняття нею тих чи інших рішень; 2) побудова алгоритмів семантичного аналізу текстів різних стилів; 3) використання мовної моделі BERT для аналізу парафразованих текстів у новинному корпусі; 4) методика корпусного дослідження авторських творів та 5) створення електронних лексикографічних ресурсів для людей та систем опрацювання текстової інформації, у тому числі віртуальних лексикографічних систем для проведення лінгвістичних досліджень на базі тексту словника. Особливий інтерес наукової спільноти викликали останні розробки в галузі систем опрацювання природної мови, які працюють з українською та деякими європейськими мовами, такими як англійська й іспанська.

Так, доповідь «VESUM: A large morphological dictionary of Ukrainian as a dynamic tool» (ВЕСУМ: великий морфологічний словник української мови як динамічний інструмент) В. Ф. Старка присвячена створенню великого морфологічного словника української мови ВЕСУМ (укладачі В. Старко та А. Рисін). Це дуже цінний ресурс для аналізу та узагальнення українських морфологічних даних. Словник містить багатий набір морфологічних ознак для понад 400 тис. українських лем, у тому числі власні назви, аббревіатури, альтернативні варіанти написання, сленг, застарілі предмети, діалектні та архаїчні слова тощо. Словник використовується як інструмент для перевірки мови LanguageTool, у пошуковій системі Lucene, а також компонент динамічного тегування, який діє як доповнення до самого словника. Словник перебуває у вільному доступі за посиланням <https://r2u.org.ua/vesum/>.

Об'єктом уваги комп'ютерних лінгвістів є не лише українська літературна мова, а й також її ідіолекти, особливості яких яскраво відображаються у текстах художніх творів. У цьому контексті варто уваги є доповідь М. О. Шведової «Normalization of early modern Ukrainian in GRAC: the case of Lesia Ukrainka's works». (Нормалізація ранньої сучасної української мови у корпусі ГРАК: на прикладі творів Лесі Українки). Для дослідження лексичних, синтаксичних, стилістичних характеристик авторської мови виникає потреба розроблення окремих текстових корпусів та відповідної технології розмічення. У цьому плані актуальним і важливим є створення М. О. Шведовою та її науковим колективом підкорпусу текстів Лесі Українки у межах Генерального регіонально-анотованого корпусу української мови (<http://uacorpus.org/Kyiv/ua>). Для ефективного опрацювання текстів у межах ГРАК розроблено та запропоновано відповідні інструменти, які за частотністю значущих слів дають користувачеві змогу судити про семантичні доміанти тексту, а за найчастотнішими словами — визначити семантичні акценти тексту. Як зазначає авторка, пропонуваний підхід застосовний не лише до творів Лесі Українки, а й до інших українських текстів досліджуваного періоду. З огляду на це, слід зауважити, що корпус ГРАК є доволі популярним ресурсом серед інших вчених, що досліджують тексти письменників. Так, О. П. Левченко і М. П. Ділай оприлюднили доповідь «Key colour terms in the Ukrainian Prose Fiction of the 21st Century» (Ключові кольороназви в сучасній українській прозі ХХ ст.), мета якої — на прикладі аналізу творів Ю. Андруховича, Ю. Винничука, В. Шкляра та інших запропонувати методику корпусних досліджень авторських текстів, засновану на поєднанні кількісного і якісного методів. Предметом пропонуваного дослідження є особливості уживання авторами кольороназв, тобто колірні профілі, що являють собою унікальний ідентифікатор ідіолекту, та визначення параметрів колірних профілів.

Не менш важливим питанням є вироблення моделей та алгоритмів для аналізу текстів та їх реалізація у текстових корпусах. Зокрема, Н. Ф. Хайрова, Н. В. Шаронова та колеги з Казахстану О. Мамирбаєв, К. Мухсіна у доповіді «Using BERT model to identify sentences paraphrase in the news corpus» (Використання

моделі BERT для ідентифікації перефразованих речень у новинному корпусі) висвітлили переваги використання мовної моделі Sentence-BERT для класифікації перефразованих речень над іншими сучасними моделями та продемонстрували програмну реалізацію зазначеної моделі у створеному корпусі англomовних текстів.

Окремим актуальним напрямком конференції є комп'ютерна лексикографія, основними завданнями якої є: 1) актуалізація фундаментальних лексиконів, модифікації їхнього змісту та структури відповідно до нових реалій; 2) переведення лексикографічної спадщини у цифрову форму; 3) розроблення та застосування словників як елементів систем опрацювання текстової інформації, концептографічних систем; 4) створення багатомовних лексикографічних систем. У цьому плані на особливу увагу заслуговують напрацювання Українського мовно-інформаційного фонду НАН України під керівництвом професора В. А. Широкова. Так, для оновлення та підтримки Словника української мови у 20 томах розроблено комп'ютерно-інструментальну систему — віртуальну лексикографічну лабораторію ВЛЛ СУМ 20. Аналогічні ВЛЛ створено для термінологічних словників (доступні у корпоративному режимі на сайті УМІФ: <https://ulif.org.ua/>). Наразі ведуться роботи з оцифрування «Словника української біологічної термінології», що є предметом доповіді «Terminology dictionary digitalization», автори В. А. Широков, І. В. Остапова, А. В. Дорожинська, Ю. І. Вербиненко, М. М. Яблочков. При цьому колектив фонду має на меті запропонувати технологію оцифрування, яка була б загальною та придатною не лише для конкретного словника, а й також для різних словників. Запропонована технологія є покроковим перетворенням словника з паперового тексту на онлайн-версію та включає такі етапи: 1) текст у PDF-форматі, 2) HTML-файл, 3) формальна модель словника, яка називається лексикографічною системою, 4) XML-файл, 5) база даних, 6) вебсайт. Технологію успішно апробували на «Словнику української біологічної термінології», що має доволі великий обсяг і складну структуру. Завдяки інтерфейсу вебсайту користувач має не лише доступ до оновлення та перегляду тексту словника, але й постійну технічну підтримку.

Розроблені в Українському мовно-інформаційному фонді технологічні рішення успішно використовуються для словників, укладених у зарубіжних виданнях. До їх числа належить словник іспанської мови, виданий Королівською академією іспанської мови (Diccionario de la lengua española, 23ª edición, скорочено DLE 23), якому Є. В. Купріянов присвятив доповідь «Computer-assisted linguistic researches on the basis of Spanish dictionary text» (Комп'ютерний лінгвістичний інструментарій для виконання досліджень на базі тексту словника іспанської мови). У ній ідеться про розроблення інструментів для здійснення досліджень іспанської мови на базі тексту словника. Розроблена віртуальна лексикографічна лабораторія VLL DLE 23 надає можливість досліджувати лексику іспанської мови з погляду її складу й класифікації, а також деякі морфологічні, лексико-семантичні та сполучні характеристики слів, описаних у DLE 23. Віртуальна лексикографічна лабораторія доступна у корпоративному режимі за адресою <https://services.ulif.org.ua:44359/>.

Після перерви робота конференції відбувалася у трьох секціях. Перша — «Системи опрацювання природномовних текстів» — присвячена проблемам створення систем інформаційного пошуку, сентимент-аналізу, класифікації текстів, чат-ботів, спам-фільтрів тощо. На другій — «Корпусні технології, онтології та комп'ютерна лексикографія» — обговорювали проблеми створення паралельних корпусів текстів, онлайн-словників, концепт-аналізаторів, а також систем побудови онтологічних графів. Коло питань у третій секції «Комп'ютерний аналіз дискурсу і соціальних мереж» охоплювало проблеми створення алгоритмів та моделей статистичного аналізу тексту, концептуалізації, сентимент-аналізу та мережевого спілкування.

Другий день конференції, 13 травня 2022 р., було присвячено інтелектуальним системам. Його програма складалася з трьох частин — пленарної та двох секційних: «Технології машинного навчання» та «Прикладні інтелектуальні системи». Перша секція, присвячена технологіям машинного навчання, збрала фахівців для обговорення питань, що стосуються застосування та удосконалення технологій глибокого навчання (deep learning), кластерного аналізу (cluster analysis), штучних нейронних мереж (artificial neural networks) та навчання з учителем (supervised

learning). Тематика другої секції охоплювала міркування на основі моделей (model-based reasoning), мультиагентні системи (multi-agent systems) та інтелектуальний аналіз даних.

Загалом можемо констатувати, що конференція пройшла на високому рівні, організатори якісно спланували її програму та надали чудову можливість усім учасникам поділитися власними досягненнями й досвідом у галузі комп'ютерної лінгвістики та інтелектуальних систем.

Наступна конференція CoLInS-2023 відбудеться 2023 р. у Харкові.

С. КУПРІЯНОВ
(Харків)

11 листопада 2022 року на базі факультету філології та соціальних комунікацій Бердянського державного педагогічного університету в онлайн-режимі відбулася IX Міжнародна наукова інтернет-конференція «Мова і соціум: етнокультурний аспект». Конференцію започатковано 2010 року. За час проведення в ній брали участь науковці з Грузії, Болгарії, Польщі, Словаччини, Узбекистану, Німеччини, Сполучених Штатів Америки, Китайської Народної Республіки та різних міст України.

Організаторами конференції виступили кафедра української мови та славистики факультету філології та соціальних комунікацій Бердянського державного педагогічного університету та Інститут слов'янознавства Гамбурзького університету (Німеччина). Її мета — висвітлити актуальні проблеми сучасного мовознавства та методики викладання мов у контексті інноваційних процесів, що відбуваються на всіх мовних рівнях, з подальшим їх використанням у сучасних лінгвістичних та дидактичних дослідженнях, глибше пізнати доробок різних наукових шкіл України й зарубіжжя.

У масштабному науковому заході цього року взяли участь науковці з України, Болгарії, Німеччини, Великобританії, Польщі, Китаю.

Перед початком роботи конференції виступила завідувачка кафедри української мови та славистики БДПУ, кандидат філологічних наук, доцент С. Глазова, яка побажала учасникам цікавих ґрунтовних доповідей, конструктивної наукової дискусії, позитивних вражень від заходу, що відбувається в надскладних для країни умовах повномасштабної війни. Організаторка зазначила, що такі зібрання науковців з різних куточків світу сприяють розвитку і процвітанню світової науки, її глобалізації, а також допомагають досягнути ту велику роль, що її виконує мова в житті суспільства як один з основних засобів ідентифікації та консолідації кожної національної спільноти, а в умовах воєнної агресії — ще й потужної зброї в інформаційній боротьбі з ворожою пропагандою. Про це свідчить широка й різноманітна проблематика конференції, оскільки тематика заявлених доповідей охоплює різні напрями лінгвістики, соціолінгвістики, психоетнолінгвістики, теорії комунікації, перекладу, літературознавства та лінгводидактики.

До програми конференції ввійшли доповіді за вісьмома секціями.

У межах роботи секції «Соціолінгвістичний аспект вивчення мовних одиниць» прозвучали доповіді Ю. Васьків (Львів) «Конфесійний стиль в українських інстаблгах: прояви та особливості», у якій проаналізовано граматичні, лексичні та орфографічні особливості ідіостилю різних видів блогів, що виділяє ту чи іншу сторінку з-поміж схожих; А. Григораш (Ірпінь) «Основні принципи архітекtonіки публіцистичного тексту»; А. Заворотньої (Ірпінь) «Функціонування фемінітивів у сучасному діловому мовленні». У доповіді О. Куварової (Дніпро) «Соціокультурний феномен толерантності як чинник зрушень у стилістичній системі мови» йшлося про толерантність як соціокультурний феномен, що вивчається в різних аспектах: соціологічному, політологічному, лінгвістичному, а також з погляду проблем організації масової та міжкультурної комунікації. Підсумовуючи,

науковиця зазначила, що дотримання принципу толерантності важливе для формування й розвитку національної культури, яка об'єднує різні етнічні культури на засадах взаємної поваги, визнання цінності різних форм самовираження людини. Л. Куцевол (Ірпінь) проаналізувала особливості стилістики блогосфери з позицій комунікативного аспекту.

На секції «Психоетнолінгвістичні тенденції в сучасних дослідженнях» заявлено одинадцять доповідей. Учасники конференції з цікавістю вислухали доповідь Г. Воробійової (Київ) «Мовний аспект гібридної війни РФ проти України», у якій проаналізовано згубний вплив російської пропаганди на свідомість пересічних громадян, неприпустимість поширення фейків в інформаційному просторі, а також механізми подолання цього негативного явища. Доповідачка акцентувала на тому, що завдання лінгвістів — зібрати доказову базу, тобто довести, що мову використовували для систематичного викривлення історії України, заперечення права українського народу на самовизначення в кордонах 1991 р. а юристів — закріпити термін «мова ворожнечі» в українському законодавстві, щоб у майбутньому притягати до кримінальної відповідальності тих, хто проводить агресивну політику щодо України.

Великий інтерес і жваву дискусію викликала доповідь Г. Вусик (Бердянськ) «Функціонально-стилістичне призначення брутальної лексики в текстах сучасних українських пісень воєнного періоду», у якій схарактеризовано особливості функціонування та стилістичну роль зазначених одиниць, а також ті ефекти та емоційні стани, що виникають у результаті їх сприйняття. Л. Вусик (Київ) у виступі «Актуальні моделі утворення слів у китайській мові» акцентував на основних моделях, згідно з якими активно утворюються нові лексеми в китайській мові. У доповіді Ю. Габрової (Бердянськ) «Знаково-символічні особливості комп'ютерного дискурсу» представлено специфіку віртуального дискурсу як потужного інструменту впливу на свідомість користувачів, схарактеризовано основні його ознаки, зокрема усно-писемний характер мовлення, широке використання розмовної, емоційно-експресивної лексики, креолізованих текстів, мемів, відеоігрового сленгу, скорочень, англійськомовних запозичень.

У доповіді Г. Мезвришвілі (Грузія) зроблено спробу проаналізувати соціолінгвістичну ситуацію в сучасній Грузії з позицій безперервного потоку переселенців з України. У доповіді А. Філіпчук (Бердянськ) «Неологізми у військово-політичному дискурсі» висвітлено причини й тенденції виникнення неологем у військово-політичному дискурсі, їхні структурні, семантичні особливості, а також стилістичні функції.

Під час роботи секції «Текст і дискурс: художній, науковий, публіцистичний» учасники конференції мали змогу ознайомитися з такими доповідями: Т. Бойко (Ніжин) «Особливості вербалізації концептосфери “духовні цінності” в художньому вимірі В. Винниченка», де акцентовано на концептах «життя», «краса», «любов» як базових, психологічно навантажених виразниках концептосфери «духовні цінності» в ідіолекті В. Винниченка; О. Крижко (Бердянськ) «Тваринний світ у контексті сучасного наукового знання», у якій розглянуто специфіку термінів-зоонімів в ономасіологічному та семасіологічному аспектах; В. Ліпич (Бердянськ) «Функційно-семантична дистрибуція формантів на позначення осіб у композитно-суфіксальній деривації іменників в українській мові», у якій проаналізовано продуктивність і функційний потенціал суфіксів у процесі творення композитів на позначення осіб у сучасній українській мові. У доповіді «“Пташині голоси” Дмитра Білоуса: своєрідність поетичного стилю» С. Маховська (Хмельницький) дійшла висновку, що аналіз мовної тканини творів поета розкриває специфіку слова в індивідуальному, ситуативному вжитку як засобу художнього зображення дійсності.

Тематика доповідей секції «Міжкультурні комунікації в сучасній лінгвістиці» була присвячена обговоренню актуальних питань теоретичних і прикладних аспектів міжкультурної комунікації, її ролі в умовах культурної глобалізації, теорії комунікації. На секції заявлено сім доповідей. Роботу секції розпочала Н. Глазова (Київ) доповіддю «Способи формування та етимологія окремих

лексичних одиниць англійської та української хореографічної терміносистеми», у якій були розглянуті складні аспекти компаративного аналізу способів творення й походження термінолексем хореографічної галузі в українській та англійській мовах. Доповідь І. Білик (Бердянськ) «Міжкультурна комунікація в умовах культурної глобалізації» присвячена значенню, ролі, формам комунікації у встановленні контактів між представниками різних народів, а також популяризації її надбань. О. Мірошниченко (Бердянськ) у доповіді «Невербальні засоби комунікації в різних країнах» звернула увагу на національно-культурну специфіку невербальних засобів комунікації як важливого чинника дипломатичного етикету. Д. Скуратовська (Бердянськ) виступила з доповіддю «Культурні орієнтири й цінності молоді як результат міжкультурної комунікації», у якій подала один з аспектів вивчення особливостей мовлення молоді, соціалізованої в українсько-російському білінгвальному середовищі. І. Нагай (Бердянськ) у доповіді «Компаративістика як метод вивчення літератури: її становлення та актуальні питання» окреслила основні етапи становлення порівняльного літературознавства та порушені ним нагальні питання літературознавчого аналізу на сучасному етапі.

Секція «Сучасні технології викладання філологічних дисциплін» стала платформою для обговорення теоретичних і прикладних аспектів лінгводидактики. В. Колісник (Черкаси) виголосила доповідь «Застосування іноземної мови у професійній діяльності інженерів-програмістів через виконання творчих завдань», яка була присвячена формуванню іншомовної комунікативної компетентності майбутніх інженерів-програмістів за допомогою застосування інноваційних методів навчання. В. Кищук (Хмельницький) виступила з доповіддю «Готовність майбутніх учителів української мови до викладання в проєкті “Інтелект України”»; Д. Олійник (Хмельницький) — «Вивчення стану естетичного виховання учнів засобами мови в школі». І. Сіргун (Хмельницький) запропонувала доповідь «Використання тестових технологій на уроках української мови в ЗЗСО», у якій йшлося про ефективність і доцільність застосування тестових завдань на заняттях з української мови задля перевірки навчальних досягнень учнів.

У доповіді С. Шпетної, О. Кіріченко (Луганськ) «Використання інтернет-технологій у сучасному освітньому просторі в процесі опанування мовно-літературною підготовкою» акцентовано на тому, що отримання та відтворення інформації при застосуванні можливостей комп'ютера, використання різних освітніх інформаційних ресурсів є ефективним засобом оптимізації та інтенсифікації освітнього процесу. Доповідь Р. Шеппарда (Великобританія) присвячена ефективним методам вивчення англійської мови.

Доповідачка В. Загороднова (Німеччина) в промові «Здатність до емоційного спілкування як навички соціальної комунікації» дійшла висновку, що в процесі викладання української мови як іноземної поняття «емоційний інтелект» викликає певний інтерес, оскільки багато його компонентів (емпатія, мотивація досягнень, саморегуляція, рефлексія тощо) необхідні для повноцінного розвитку емоційної сфери учнів і для успішного старту у формуванні іншомовної комунікативної компетентності.

На секції «Національно-культурний компонент семантики мовних одиниць» презентовані доповіді: В. Кучеренко (Бердянськ) «Лексика обмеженого вживання в складі фразеологічних зворотів сучасної української мови», у якій на матеріалі роману Люко Дашвар «РАЙ.центр» проаналізовано семантичні групи лексики обмеженого вживання в складі фразеологізмів та з'ясовано їхню стилістичну роль. У доповіді О. Малаш (Київ) «Роль громадської ініціативи у підвищенні рівня мовної свідомості (на прикладі проєкту “Єдині” ГО “Навчай українською”») йшлося про реалізацію надважливого й актуального проєкту «Єдині», основним завданням якого є популяризація української мови, надання підтримки й допомоги нашим співгромадянам в удосконаленні рівня володіння нею з метою утвердження її як джерела вияву своєї особистості. О. Сопіна (Бердянськ) оприлюднила дослідження «Компаративні фразеологізми із компонентом зоонімом як лінгвоментальні формули (на прикладі української мови)», у якому на основі проведеного аналізу та розробленої лексико-семантичної класифікації досліджуваних фразем, де

об'єктом оцінки виступає людина, зроблено висновок, що негативних або пейоративних оцінок якостей чи дій людини більше, ніж позитивних, що пов'язано з господарською діяльністю українців, умовами їхнього життя в тісному сусідстві зі своєрідним тваринним світом, перебуванням у нерозривному зв'язку з притаманною лише території розселення українців фауною. У запропонованій В. Юносовою (Бердянськ) доповіді «Вияв національної самобутності української мови у формах місцевого відмінка однини іменників чоловічого роду» за спостереженими змінами у вживанні варіантних закінчень *-і/-у* місцевого відмінка в сучасній українській мові кінця ХХ — поч. ХХІ ст. констатовано, що нині на вибір однієї з варіантних форм, крім акцентуаційних, словотвірних, морфологічних, лексичних чинників, впливає ще один — прагнення до вияву національної самобутності.

Оприлюднені на науковому зібранні доповіді репрезентують важливі й перспективні дослідження, мають теоретичну й практичну цінність і для лінгвістики та літературознавства, і для суміжних дисциплін. Під час їх обговорення учасники обмінялися думками та міркуваннями щодо актуальних проблем сучасної лінгвістики та лінгводидактики. Наприкінці підбито підсумки конференції та окреслено перспективи подальших досліджень і співпраці в науковій галузі. За матеріалами конференції буде видано збірник наукових праць.

*В. ЛПІЧ
(Бердянськ)*